

LELTÁR

a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ tizenöt évéről

Összeállította:² Kaposi László

A színházi nevelés módszerét magyarországi gyakorlatra átültető társulat programjaiból készült eddigi legteljesebb (bizonyos szempontból sajátos, a műfajhoz igazodó) „bibliográfiát” közöljük. Az alábbiakban csak olyan programok és foglalkozások szerepelnek, amelyek sorozatban játszhatók voltak, vagyis „működőképesnek”, szakmai megközelítésben sikeresnek bizonyultak.

Reményeink szerint ez a pár oldalas összefoglaló szolgálhatja napjaink drámatanárait: azzal, hogy a jegyzékből közvetlenül ötletek nyerhetők drámaprojektokhoz, és azzal is, hogy a mások „mit és hogyan, milyen megközelítéssel dolgoztak már fel” kérdés megválaszolása a tervezés során tépelődő drámaszövegeknek, színháziaknak támpontot jelenthet. Szolgálhatja ez a jegyzék a későbbi kutatást is. Mondjuk ezt abban a hitben, hogy akadnak majd olyanok, akik a hazai színházi nevelés és a drámapedagógia 1992-2007 közötti, izgalmas, rengeteg újat, várt és nem várt változást hozó fontos időszakát majdán fel akarják tárni. Legyen nekik könnyebb, mint a napjainkban e területen kutatóknak, akiknek töredékinformációkkal vagy éppen rendezetlen adathalmazokkal kell dolgozniuk.

A Leltárban szereplő színházi nevelési programok, többtanáros drámaprojektok Kaposi László művészeti vezető irányításával jöttek létre. Mint rendező is ő jegyzi a színházi nevelési programokat. Azon esetekben, amikor vendégművésszel dolgozott a társulat, feltüntetjük a rendező nevét.

Fehérlófia

Adatok: 1992 márciusában bemutatott, 3-4. évfolyamosoknak szóló, 200 alkalommal játszott foglalkozás.

Az első hivatásos színházi nevelési társulat első programja. Külföldön is látható volt: Romániában, Szlovákiában, Németországban.

Téma/történet: Valaki(k) cserbenhagy(nak) valaki(ke)t. A Fehérlófia című népmese cserbenhagyásos helyzetét követve: a három erős ember – ígérete ellenére – nem húzza fel Fehérlófiát az alsó világból.

Fókusz: Miért dönt valaki a cserbenhagyás (hütlenség) mellett és hogyan lehet feldolgozni egy ilyen eseményt az érintetteknek?

Keret: A cserbenhagyókat vagy a cserbenhagyottakat játsszuk.

Színházi játék: a) „Cserbenhagyásos” életjáték és kis csoportos drámák, majd a színházi előadás. Kb. a 80. előadás után változás a program szerkezetében: b) A Sárkányok ellen – Fehérlófia és társai című előadás és a cserbenhagyásos témát feldolgozó kis csoportos drámák.

Formák: Egész csoportban: színház, az előadás esztétikai és a történetet feltáró elemzése, mozgásos bevezetés, táncitanítás (szervesen kapcsolódik az előadáshoz: együtt ünnepelehetjük Fehérlófia lakodalmát, moldvai tánc), gondolatkövetés. Kis csoportban: tablók, kis csoportos improvizációk, belső hangok, gondolatkövetés, naplók, levelek.

Tanári szerep: A csoportbontásos munkában általában a (fő) cserbenhagyó.

Máeldun

Adatok: 1992 őszén bemutatott, 5-6. évfolyamosok részére készített, 130 alkalommal játszott program.

Téma/történet: Keretjáték: konferenciát szervezünk a felnőtté válás problémáiról. A gyerekek a konferenciára meghívott vendégek. A színházi előadás főszereplője egy ír (kelta) hős: Máeldun, aki bosszút akar állni apja gyilkosán, de egy hatalmas tengeri vihar megakadályozza ebben. A hullámok különös szigetekre sodorják Máeldunt, mitikus lényekkel találkozik, álomszerű események sorát éli át. Mire tengeri útja végére ér, felnőtté válik: már nem akarja megölni apja gyilkosát.

Fókusz: Milyen problémákat kell leküzdenie (mit kell megtanulnia) egy mai fiatalnak ahhoz, hogy „egészséges” felnőtt váljék belőle?

Keret: A konferenciára meghívott szakértők megtekintenek egy vitaindító (színházi) előadást, majd konkrét eseteket vizsgálnak és oldanak meg.

² A leltár egyes tételeit írták: Kaposi László, Lipták Ildikó, Nyári Arnold.

Színházi játék: A Máeldun csodálatos utazása című színházi előadás után annak elemzése, majd szekció-ülések keretében a társulat által előkészített esettanulmányok feldolgozása.

Formák: Egész csoportban: gyűlés, értekezlet, az előadás esztétikai és történet szintű elemzése, szerep a falon, bemelegítés, tánctanítás (mint a konferencia szórakoztató programja, skót tánc). Kis csoportban: dokumentumok, interjúk, kis csoportos improvizációk, tablók, levelek, üzenetek, gondolatkövetés.

Tanári szerep: Konferenciavezető és szekcióvezetők.

Már megint itt van a... szerelem

Adatok: Az általános iskolák 7-8. évfolyamainak készített, 1993-ban bemutatott program. A legtöbbet játszott színházi nevelési program: 600 előadás ért meg. Az utolsó előadásra 2006 júniusában került sor. (Az erről az alkalomról dokumentációs céllal készült felvétel vágott, szerkesztett változata korlátozott példányszámban – DVD-felvétel formájában – sokszorosításra került.)

Téma/történet: A 13-14 évesek szerelmi, szexuális életével foglalkozó film készül, pályázati támogatásból, 13-14 éves célközönségnek. A filmes stáb az ebből a korosztályból kikerülő „szakértők” segítségét kéri: a film korábban elkészült jeleneteinek értelmezésére, illetve annak megállapítására, hogy azok valóban a mai fiatalok életét mutatják-e be, mint ahogy azt az alkotók célul tűzték ki. Segítséget kér továbbá a stáb a film hiányzó jeleneteinek elkészítésére. Ehhez először rendezői, később színészi feladatokat is felajánl.

Fókusz: Mit szabad és mit nem? Mit szeretnék én és mit szeretne a másik egy randevű intimitásában megtenni? Milyen problémák és problémamegoldások merülnek fel a 13-14 évesek párkapcsolataiban?

Keret: Egy filmforgatás helyszínén a gyerekek rendezőként instruálnak színészeket vagy maguk is a színész szerepébe lépnek.

Színházi játék: 11-12 életjátékszerű jelenet a filmből, felkínálva értelmezésre.

Formák: A jelenetek megbeszélése egész csoportban. Az elemzés során fórum-színház konvenció alkalmazásával visszajátszunk jeleneteket. Kisebb csoportokban a film hiányzó jeleneteit készítjük el. Munkánk eredményét a többi csoportnak is bemutatjuk (színházi forma a gyerekek részvételével).

Tanári szerep: A filmes stáb tagjai: rendező, színészek.

Prométheusz

Adatok: 11-12 éveseknek szóló, 187 alkalommal játszott, 3 óra időtartamú foglalkozás.

Téma/történet: Analóg történet a Prométheusz-témára. Egy hajdani, a világtól elzárva élő népcsoport két részre szakad. Az uralkodók, a dórok, egy várban élnek. A jónok, az elnyomottak, a sziget sík területén. A jónok gyerekei közül egy banda tagjai találkoznak az uralkodó népcsoporthoz tartozók közül kiszökő, velük kapcsolatot teremteni igyekvő fiúval, Prométheusszal.

Fókusz: Egy banda tagjaként mit kezdünk a rajtunk segíteni igyekvő, velünk kapcsolatba lépni kívánó (az ellenségnek tekintett néphez tartozó) idegennel?

Keret: Az elnyomott szigetlakók gyerekeiből álló banda kapcsolatba kerül egy idegennel.

Színházi játék: Maszkos színházi játék. A foglalkozást indító előadás: kb. 20 perc az antik tragédiából.

Formák: Színházi előadás, a látottak értelmezése, bemelegítés, kis csoportos munka/1. tánctanítás, fórum-színház, kis csoportos munka/2., beszámoló.

Tanári szerepek: Prométheusz (az idegen), egy a banda tagjai közül, és ami éppen még szükséges.

Mostan léssen születendő

Adatok: 70 alkalommal játszott, 3-4. évfolyamosoknak szóló program. Külföldön kétszer játszotta a társulat (egy hollandiai utcaszínházi fesztiválon).

Téma/történet: A misztériumjáték története adott és ismert. Az előadáshoz kapcsolódó drámaprogram története: a nép nagyon várja a megváltót. Eljön az angyal a hírrel, akinek megjelenésekor a rossz dolgok jóra változnak. Ezzel nagyon sok ember a csoda részesévé válik. De csodák a mai emberek életében is történhetnek...

Fókusz: Egy mai család életében milyen helyzetekben lenne szükség az angyal megjelenésére?

Keret: Egy mai család tagjait játszunk.

Színházi játék: A Jézus születése című misztériumjáték feldolgozása (Határ Győző szövege) sok játékkal, humorral, hangszerrel.

Tanári szerep: Általában a család problémahordozó tagja (pl. alkoholista apuka, irigy gyerek stb.).

Formák: Egész csoportban: színház, annak elemzése, tánctanítás bemelegítésként (délszláv tánc); kis csoportban: tablók, kis csoportos improvizációk.

Keresztesháború

Adatok: 109 alkalommal játszott program, 4-5-6. évfolyamosoknak készült.

Téma/történet: A XIII. században gyerekeket is a keresztések zászlaja alá szédítettek, azt remélve, hogy a tiszta szívű gyerekeknek sikerül majd visszafoglalni a Szentföldet. Több ezer gyerek indult hadba Nyugat-Európa különböző országaiból. A sereg jó része megsemmisült: éhen haltak, megfagytak, betegségek pusztították őket, emberkereskedők kezére kerültek, szétszéledtek.

Fókusz: Hogyan lehet valakit fanatizálni, olyan cselekedetekre rávenni, melyeket magától nem tenne?

Keret: Egy isten háta mögötti német falu gyerekeit, a keresztesháborúba induló gyerekeket játsszuk.

Színházi játék: A történet különböző pontjain látunk olyan jeleneteket, melyek az átélt eseményekről mesélnek. A szerepfelajánlás a játék elején megtörténik, a résztvevők szinte végig szerepben dolgoznak.

Tanári szerep: Miklós (a sereg egyik fő szervezője), gyerek(ek) a seregből.

Formák: Színházi jelenet, annak elemzése, kis csoportos improvizációk, egész csoportos improvizáció, fórum-színház, tablók, gondolatkövetés.

Édesapám, édesapám, kibújt ám a szög a zsákból

Adatok: Néhány alkalommal játszott, 13-14 éveseknek szóló program, amely egy teljes színházi előadás köré szerveződött.

Téma/történet: A színdarab egy kelet-európai abszurd történetet kínál: a nagymamát elzárva tartja a család. Csak hogy kiderül: 100 éves lesz, s jön a hivatal köszönteni. Pénzt is hoznak. Akkor ki kell hozni az ólból. De el is szabadul, s megint szégyent hoz a családra. Jözek, a kisebbik gyerek „befejezi a család történetet”: segít abban, hogy meghaljon mindenki, aki őt rabságban tartotta (apa, anya, nagymama). Csak Helka, a nővére és maga Jözek marad életben...

Fókusz: Ki lehet-e mozdítani és ha igen, akkor miként a szellemi és lelki nyomorba süllyedt családot ebből a létezésből?

Keret: A család tagjainak szerepe mellett a sorsukon változtatni kívánók szerepe.

Színházi játék: Teljes színházi előadás.

Formák: Az előadást követően szünet, majd a darab végének rövid értelmező megbeszélése frontális formában. Csoportmunka és beszámoló a folytatásban illetve zárásként.

Tanári szerep: Munkacsoportonként és alkalmanként változó volt.

Edmund és Edgar

Adatok: Az általános iskola 5-6. évfolyamosainak készült program 55 alkalommal volt műsoron.

Téma/történet: William Shakespeare Lear király című drámájának egyik cselekményszálán haladva Gloucester grófja és két fia, a törvényes Edgar és a törvénytelen Edmund kapcsolatrendszerét vizsgáljuk. A történet szerint a fattyú Edmund apja hatalmának és vagyonának megszerzése érdekében gonosz cselekedeteket követ el, mely végül a család három tagja közül kettőnek a halálát okozza. Nyomozzuk az okokat, mi, miért történhetett?

Fókusz: Mi minden történhet(ett) egy mostohatestvérrel, egy szerelem-gyerekekkel, aminek hatására képes lenne családtagjait is meggyilkolni?

Keret: A Gloucester családot, valamint a középkori Anglia és Itália előkelő köreinek nemeseit és gyermekeiket játsszuk.

Színházi játék: Néhány jelenet Shakespeare Lear király című drámájából.

Tanári szerep: Leginkább Edmund szerepébe lépnek a tanárok, de a többi családtagot is játsszák.

Formák: Egész csoportos megbeszélések a jelenetek után. Kis csoportos drámamunka Edmund életkori szakaszaihoz kapcsolódva. Egy skót tánc megtanulása. Fórum-színházban keressük azt a pontot, ahol Gloucester gróf még elkerülhette volna a tragédiát. Csoportokban dolgozunk a történet végén, saját megoldásokat keresve.

A szomorú királyfi

Adatok: 85 alkalommal játszott, 3-4. évfolyamosok részére készített foglalkozás.

Téma/történet: A halhatatlanságra vágyó királyfi története Szép Ernő feldolgozásában (Az egyszeri királyfi), illetve az abból készült, Kaposi László által adaptált kamaradarabban. Az előadás után az otthon hagyott családról játszunk: a Királyfi által átélt eseményeket ugyanis elmeséli a mű, de azt nem tudjuk meg, hogy mit élnek át a családtagjai, akik egy idő után feltehetően halottnak hiszik az „örök-re” elveszett Királyfit.

Fókusz: A gyász munka. Hogyan éljük meg, dolgozzuk fel fontos hozzátartozónk elvesztését?

Keret: A Királyfi családjának, rokonainak, barátainak, ismerőseinek szerepébe lépve játsszuk a történetet, attól a ponttól, hogy a fiú elment hazulról.

Színházi játék: Teljes színházi előadást látunk, annak elemzését követően közös tánc (dunántúli ugrós), majd kis csoportos játékok.

Tanári szerep: A gyerekeknek felajánlott szerepekkel megegyezően az otthon hagytak.

Formák: Színházi előadás, elemzés, bemelegítés, kis csoportos improvizációk, tablók, levelek, gondolatkövetés.

Szabadesés

Adatok: Három óra időtartamú, többtanáros drámaóra, amit 18 alkalommal játszott a Kerekasztal 5-6. évfolyamos tanulókkal.

Téma/történet: Egy jó tanuló, jó sportoló középiskolás lány, vagyis egy sikeres fiatal életével foglalkozunk. A történet első részében felépítjük a sikertörténet központi figurájának életkörülményeit. A fordulópont: az életében bekövetkező tragédia. Egy pillanatnyi felelőtlenség következménye súlyos sérülés és bénulás. A foglalkozás kétharmada a mozgássérültté vált fiatal megváltozott életével foglalkozik.

Fókusz: Mit és mennyiben kell megváltoztatni ahhoz, hogy egy mozgássérülttel együtt tudjunk élni?

Keret: Ritkábban a központi figurát és többnyire a vele együtt élőket játsszuk: a családot, az iskolatársakat, a barátot, a barátnőket szerepeit. Ezekből a szerepekből a sikereivel vagy az életében fellépett nehézségekkel foglalkozunk.

Színházi játék: Néhány jelenet a lány bemutatásához. A baleset hangjai (hangjáték és tanári narráció formájában).

Formák: Színházi jelenetek, rövid egész csoportos egyeztetés, kis csoportos munkában improvizációk, hangjáték, szimuláció, térképhasználat, ábra-diagram, kis csoportos improvizációk (életmódjátékok), kelléphasználat (fontos szerepe volt a foglalkozáson egy kerekesszékeknek).

Tanári szerep: A mozgássérült fiatal. Azon figurák egyike-másika, akik – a megváltozott körülmények között – képtelenek a központi szereplővel együtt élni.

Az apagyilkos

Adatok: 13 alkalommal, 5-7. évfolyamosok számára játszott foglalkozás.

Téma/történet: Egy fiatalember azt hiszi, hogy megölte az apját (ám az csak megszedült és elesett). Elmenekül és betér egy faluba, ahol hősként tisztelik vélt tette miatt. Az apa azonban utoléri a fiút és az ünnepelt sztár megbukik...

Fókusz: Hogyan emelünk valakit hőssé és hogyan buktatjuk meg a feleslegessé vált sztárokat?

Keret: A falu lakói, akik befogadják az apagyilkost.

Színházi játék: Jelenetek J. M. Synge A nyugati világ bajnoka című drámájából, egész és kis csoportos drámamunkák.

Tanári szerep: A gyerekekével megegyezik.

Formák: Színházi jelenetek, elemzés, szerep a falon, kis csoportos improvizációk.

Rómeo és Júlia

Adatok: 27 alkalommal, 13-15 év közöttieknek játszott három órás program, amely fele-fele arányban tartalmazott színházi előadást és drámamunkát.

Téma/történet: Az ismert Shakespeare-műre építve a két szerelmes történetének feldolgozása.

Fókusz: Az eredeti drámában csak felvetett kapcsolatokra és lehetőségekre alapozva a) Rómeó előző szerelmének felvázolásán keresztül annak vizsgálata, hogy milyen egy „hétköznapi” és milyen az „igazi nagy” szerelem. b) Mi történt volna a szerelmesekkel akkor, ha nem jön létre a párbaj (és nincs gyilkosság, száműzetés)? Vagyis: a nagy szerelem a hétköznapi próbatételén.

Keret: A résztvevők a szerelmeseket és a környezetükben őket játsszák.

Színházi játék: Pódiumi körülmények között játszott színház. A nyitány rövid bevezető jelenetei után három részletben, vagyis több blokkban, kb. 1,5 óra időtartamban.

Formák: Rövid egész csoportos egyeztetések után elsősorban csoportmunkára épített dramatikus tevékenység.

Tanári szerep: A páros számára kihívást, veszélyt vagy provokációt jelentő figurák és a negatív szerepek.

Beavatás

Adatok: 113 alkalommal játszott, általános iskola 3-4. évfolyamosoknak készült program, amely az I. Gyermekszínházi Szemlén a zsűri különdíját kapta.

Téma/történet: Az égigérő fa című magyar népmese. A történetet a program elején színházi előadás indítja útjára, majd a színész-tanárok és a gyerekek közösen dolgoznak a folytatáson: az eredeti befejezéstől akár eltérve, új mesei véget találva ki lezárásként.

Fókusz: A foglalkozásnak nincs igazi drámai fókusza. Cél: színházi beavatás, színházi játék elemzése; a színházi eszközök és a színészi játék lehetőségeinek vizsgálata, szétválasztása, felismerése, a színházi látásmód mélyítése.

Keret: Az égigérő fa című mese kínálta szerep- és problémakészletből válogatunk.

Színházi játék: 12 perc színházi előadás, a mese eleje, később egy másik jelenet, s annak négy stílusváltozata.

Tanári szerep: A kis csoportos munkában szükség szerint a történet bármelyik figurája.

Formák: Előadás, majd annak egész csoportos megbeszélése. Szabályjátékos bemelegítés. Kis csoportos állóképek készítése. Moldvai néptánc tanulása. Egy jelenet és változatainak értelmezése. Kis csoportos formában a történet végének kitalálása. A tánc megismétlése.

Gyermektragédia

Adatok: A három óra időtartamú színházi nevelési program 15-16 éveseknek készült, 2001 decembere és 2004 júniusa között 70 alkalommal volt műsoron. (2002-es és 2004-es felvételek alapján 2004-ben készült el a foglalkozást dokumentáló DVD-felvétel.)

Téma/történet: Frank Wedekind A tavasz ébredése című drámájából a központi figurák élete: Wendla teherbe esik, majd belehal a nem kívánt terhesség megszüntetésébe, az „angyalcsinálásba”; Marci öngyilkos lesz, miután nem bírja teljesíteni a túlzott szülői elvárásokat és megbukik; Menyus Wendla soha meg nem született gyermekének apja, aki dolgozatot ír A közösülés címmel, amiért kirúgják az iskolából. Javítóintézetbe kerül, majd megszökik.

Fókusz: Hogyan kerülhették volna el személyes tragédiájukat a darabban vizsgált figurák?

Keret: A darab központi figuráinak sorsát tovább gondoló drámajátékok során a hősök mellett a csoportmunkában kibontott történetben előkerülő, a központi figurákkal kapcsolatba lépő szereplőket is eljátsszuk.

Színházi játék: A nyitány jeleneteiben és az előadásban is többnyire két színész játszik egy figurát. Ezzel a színházi technikával, a kint és a bent állandó váltakozásával kívánunk többet és mélyebbet megmutatni a fiatalok érzéseiből, gondolataiból.

Formák: A három órás színházi nevelési programot három rövid, az egyes figurák sorsát felvázoló jelenettel indítjuk. Ezt a színházi nyelvet és a történetből kihámozható információkat tisztázó, kb. 10 perces frontális egyeztetés követi. Majd 45 percnyi előadás, utána szünet. A második részben – rövid egyeztetést követően – csoportmunkát kínálunk a résztvevőknek. Mindegyik csoport más-más figurának a sorsával foglalkozik. Beszámoló zárja a foglalkozást.

Tanári szerep: A csoportmunkában a mindenkori kényes szerepek: az öngyilkos, a gyereket nem emberként kezelő felnőtt, a kirekesztett Marci stb.

Lélekvesztő

Adatok: 4-5-6. évfolyamosoknak készült, 38 alkalommal játszott program.

Téma/történet: Gianni Rodari Kétszer volt, hol nem volt című meseregényének felhasználásával. Az öreg és dúsgazdag Lamberto báró – bankjainál csak betegségeinek száma nagyobb – eladja a lelkét az ördögnek, hogy megtudja a visszafiatalodás és az örök élet titkát. A titok: akinek sokat mondogatják a nevét, az nem hal meg! A játékban a mesén keresztül és mellette analóg történetekben vizsgáljuk, miért adhatja el valaki a lelkét?

Fókusz: Miért választhatja valaki tudatosan a bűnt? Mit jelent ma az, hogy valaki eladja az ördögnek a lelkét?

Keret: Gianni Rodari Kétszer volt, hol nem volt című meséje, ill. ehhez tartozó analóg történetek szereplői foglalkoznak a fenti kérdésekkel.

Színházi játék: Az említett műből készült színházi előadás, három részben. A drámamunkák az egyes előadásblokkok között.

Tanári szerep: Leginkább az analóg történet bűnöseit, „lélekvesztőit” játsszák.

Formák: Előadás. Kis csoportos megbeszélés (Mi lenne ha kétszer ilyen hosszan élhetnének az emberek?) Rövid beszámoló. Előadás. Kis csoportos drámamunka (ld. fent!). Beszámoló. Előadás. Rövid megbeszélés a darab végének értelmezéséről.

Sztárok

Adatok: Játsszószínházi foglalkozássorozat, kb. 6 alkalmon keresztül, vegyes életkorú csoport számára.

Téma/történet: Egy zenekar sikertörténete.

Fókusz: Hogyan lehet sztárrá válni? Milyen előnyei és hátrányai vannak, ha valaki sztárrá lesz? Hogyan lehet túlélni? Hogyan változhatnak meg az emberi kapcsolatai annak, aki népszerű lesz?

Keret: Egy fiatal zenészekből álló közösség tagjait játszuk, akik nagy lehetőséget kapnak a sorstól.

Színházi játék: Többtanáros drámaóra-sorozat, időnként színházi jelenetekkel.

Tanári szerep: A történetről függően változik: pl. menedzser, barátok stb.

Formák: „Teljes” konvenciólista.

A legyek ura

Adatok: Játszószínházi sorozat, négy hónap alatt kb. 8 alkalom, majd második esetben egy öt napos drámajáték-táborban – mindkét alkalommal vegyes életkorú csoporttal, 8-14 év közötti fiatalokkal.

Téma/történet: William Golding A legyek ura című regénye szolgál a történet alapjául. A II. világháború idején Angliában az emberek megpróbálták gyermekeiket biztonságos helyre juttatni. Az egyik repülőgép, amelyik a gyerekeket szállítja, kényszerleszállást hajt végre. A szerencsétlenül járt gép utasai közül az összes felnőtt meghal, a gyerekek viszont megmenekülnek és egy lakatlan szigeten kötnek ki. Mivel egyedül vannak, meg kell szervezniük a saját életüket, a szálláshely keresésétől az élelem-szerzésen át a törvényekig. A kialakuló konfliktusok miatt a főnökválasztás kérdése is hamar felmerül. Az új élethelyzetből fakadó problémák erősen megviselik a gyerekeket. Talán ennek eredménye, hogy egyikük halálában közvetlen szerepe van egy harcias társának. A történet szerencsétlen végki-fejletében szerencsés fordulattal kimentik a túlélőket a szigetről.

Fókusz: A második alkalommal öt drámanap alatt játszott történet feldolgozása több fókuszhoz kapcsolódik.

I. nap: A kontextusépítés napja: szerepfelvétel, élet egy bentlakásos iskolában.

II. nap: Milyen törvényekre van szükségünk ahhoz, hogy együtt élhessünk egy szigeten?

III. nap: Milyen legyen a mi vezetőnk (itt és most)?

IV. nap: Miért megyünk el egy jó vezetőtől? A törzs élete.

V. nap: Hogyan szabaduljunk meg Jacktől úgy, hogy nem gyilkoljuk meg őt? (Vagyis: Mit tehetünk a diktátor ellen?)

Keret: Angol bentlakásos iskola diákjai egy lakatlan szigeten.

Színházi játék: Színházi jelenetek, minden foglalkozás illetve drámanap programjában.

Formák: Sok egész csoportos játék, az abban alkalmazható konvenciókkal. A megszokottnál kevesebb kis csoportos forma.

Tanári szerep: A gyerekcsapat tagjai. Kitüntetett figurák: Jack típusú vezető, Röfi típusú figura (játéka-inkban más néven szerepeltek).

Hárún avagy a mesék tengere

Adatok: Öt napos tábori program keretében, vegyes életkorú (10-16 év közötti) csapattal feldolgozott történet.

Téma/történet: Salman Rushdie azonos című meseregényéből merített motívumok felhasználásával – ezek csak kiindulási pontot képeztek, saját történet született belőle. Hárún családjában gondok vannak, a szülők válni készülnek. A család evilági problémái keretezik a játékot, a foglalkozássorozatot. Hárún apja híres szónok és mesemondó, aki munkát vállal egy olyan országban, ahol, mint kiderül, sötét erők kerültek hatalomra, sőt, a szó szoros értelmében a sötétség uralkodik. Foglalkozunk a sötétség reklámozását szolgáló kampánnyal, de amit szívünk szerint szolgálunk, az a kitörő „forradalom”, amihez a veszélyeket is vállalva csatlakozunk. A végén visszatérünk a család problémáihoz, ezek a megoldás felé mozdulnak el, sőt, még a regényben szereplő, mesebeli lány figurája is valóságossá, ezzel együtt a szerelem pedig valósággá válik.

Fókusz: A sötét és a fény az életünkben.

Keret: Hárún és családja, a Sötétország lakói, az Imbolygó Mécsesek Forradalmának szervezőiként, illetve a Kaháni lakóiként veszünk részt a fentiekben vázolt történet bonyolításában.

Színházi játék: A kontextus építését szolgáló és a bonyodalom bekerülését célzó színházi jelenetek (foglalkozásonként 2-3 jelenet).

Formák: Színházi jelenetek stilizált játékokra építve. A tanítási dráma konvencióinak széles választéka.

Tanári szerep: A játék egyes szakaszaiban változóan hol a csoport által épített regénybeli figura, később a vele kapcsolatba kerülő külső figurák valamelyike.

Kakukkfészek

Adatok: A Játszószínház nevű kéthetenkénti foglalkozássorozatra járók számára kidolgozott komplex drámaprogram, ami fél éven keresztül futott 5 drámatanár részvételével. A Ken Kesey regényből született foglalkozássorozatot a Kerekasztal második alkalommal öt munkanapból álló tábori programként valósította meg. (Mindkét esetben vegyes életkorú, többségében 10-16 év közöttiekből álló csoporttal.)

Téma/történet: Az elmeógyógyintézetet többnyire önként választó betegek közé bekerül egy, a börtön helyett a kényszergyógykezelést választó figura, McMurphy, aki felborítja az osztály beállt és embertelen rendjét, aki szembeszáll Miss Ratched, a Főnéni uralmával, rajta keresztül az Üzemmél, vagyis az egész rendszerrel.

Fókusz: Hogyan lehet ráébreszteni azokat, akik megszokták a diktatúrát, hogy másként is lehet élni? (Valóban ki lehet-e ölni a szabadságvágyat az emberből?)

Keret: Az ápoltak közül négy figurát dolgozunk ki mélyebben (McMurphy, Cheswick, Harding, Bibbit), az ő sorsukkal foglalkozott a program részletesen.

Színházi játék: Az egyes foglalkozásokon alkalmanként 3-4 jelenetet mutattak be a színész-tanárok a figurák felépítése, később a bonyodalom bevitele kapcsán.

Formák: A tanítási dráma gyakran használt munkaformái kerültek elő. Jellemzően az akvárium dráma-modellre épült a foglalkozások szerkezete: az egyes csoportok az általuk választott figurák „sorsáért” feleltek a teljes sorozat alatt.

Tanári szerep: A játék egyes szakaszaiban változóan hol a csoport által épített regénybeli figura, később a vele kapcsolatba kerülő külső figurák.

EPOSZ

Adatok: Az első játszószínházi foglalkozássorozatok egyike, kb. 5 alkalomra szóló játékfolyam.

Téma/történet: A fiatalok számos nehezen megoldható problémával szembesülnek az életben. Ezek megoldását igyekeznek megkönnyíteni az EPOSZ, az Emberi Panaszokat Orvosló Szolgálat munkatársai.

Fókusz: I. foglalkozás: Milyen emberi problémákkal szembesülnek a fiatalok? II-V. foglalkozás: Ezeket (egyenként és külön) hogyan lehet megoldani?

Keret: A szolgálat munkatársainak szerepében dolgozunk: adatgyűjtők, tanácsadók stb.

Színházi játék: Problémafelvető színházi jelenetek, azok megvitatása, kis csoportos munkák során megoldási javaslatok kidolgozása

Tanári szerep: A szolgálatot működtető iroda, vagyis az EPOSZ háttérmunkásai. A problémák feldolgozása során az egyes foglalkozások kontextusain belüli figurák.

Formák: Jóformán a teljes konvenciólista.

Mesék a túlpartról

Adatok: A program 2004. december 16. és 2006. június 14. között 107 alkalommal volt műsoron. A társulat 11-12 éveseknek játszotta – külföldön Romániában tízszer, Szlovéniában kétszer és Szlovákiában hat alkalommal. A produkció a III. Országos Gyermekszínházi Szemlén a zsűri különdíját kapta. (2005-06-os felvételek alapján 2007 februárjára készült el a foglalkozást dokumentáló DVD-felvétel.)

Téma/történet: Két észak-amerikai indián mesére épül a színházi nevelési program. A Kőkenu története a kedvesét a holtak szigetére követő ifjúról szól, aki miután megjárta a másik világot, feladatul kapja, hogy az ott látottakat, tanultakat mondja el, adja át népének – akik majd ennek a tudásnak birtokában várhatóan másképp szabályozzák életüket... A Fűzfaemberek története a törvényt/szabályt megszegő fiatalokról szól, akik szerencsére nem fizetnek életükkel a tetteikért, egy testvérpárról, akik megtapasztalják azt, amit jobb lenne elkerülni.

Fókusz: Két részből áll a foglalkozás. Részfókuszok: 1) Miféle szabályokra, törvényekre van szükségünk ahhoz, hogy méltók legyünk majd az „indián mennyországra”, hogy átjuthassunk majd a kőkenun a holtak szigetére? 2) Miért szegjük meg a szabályokat, törvényeket?

Keret: A csipevé törzs tagjait játsszuk, közöttük a két mese központi figuráit is.

Színházi játék: Két önálló előadás: ezek a két részből álló foglalkozás egyes részeinek nyitányát képezték. A Kőkenu játékideje 26 perc, míg a Fűzfaembereké 13 perc. Szegény színházi eszköztár, rítusjáték, részleges megjelenítés, a színészek több szerepet játszanak, a központi figurákat is többen, illetve felváltva játsszák. A nézők négy oldalról ülnek körbe a játékteret: a világítás elemel, kivágja a játékteret térből, de előadás közben nem változik. A négy sarokban nagy méretű dobok állnak, ezeken a színészek bevezető és kísérő zenét valamint effekteket játszanak.

Formák: Az első részben közös gyűjtőmunka, listakészítés, szükség esetén a bedobott ötletek tesztje, ki-próbálása. A második részben a bejövő gyerekcsoportok állapotától és a színész-drámatanárok pillá-

natnyi döntéseitől függően a végpontok, szélső értékek: a) sok tanári szerepbelépéssel vezetni a munkát; b) a kis csoportos munkában alkalmazható konvenciók váltogatásával közben tartani a közös tevékenységet.

Tanári szerep: A második részben többnyire a szabályokat megszegő fiatalok egyike, hangadó figura.

Ördöghajsza

Adatok: A 2005/2006-os évadban létrehozott játékot a 2007. június 1-i, Birminghamben tartott utolsó előadásig 92 alkalommal játszotta a társulat 9-10-11. évfolyamosok részére. A színházi rész rendezője Uray Péter. A játékért a kaposvári III. Gyermekek és Ifjúsági Színházak Biennáléján (2006-ban) fesztiváldíjat nyert a társulat: „a színházi élmény nagy erejű és mélyen átgondolt közvetítéséért”.

Téma/történet: A. Miller A salemi boszorkányok c. drámája nyomán (át-) írta Sándor L. István. A salemi boszorkányper nyomán 1692-ben 87 embert végeztek ki. Az események, melyek a perig vezettek, fiatalok ártatlan (de a kor szelleme szerint bűnös) játékából és főként szerelmi varázslásokból indult. A színházi részekből elsősorban a Proctor, a Parris és a Putnam családok történetét ismerjük meg. A drámapunkában pedig főként a fiatalok, ezen belül is Mary Warren szolgálólány szemszögéből értelmezzük a történetet.

Fókusz: Mit tehet az (áldozat típusú) ember, ha akaratán kívül részese lesz olyan – mások életét kockáztató eseményeknek – amit ő nem akart előidézni? Egyéni és kollektív felelősségvállalás.

Keret: Mary Warren (aki történetünk idején Proctorék szolgálója) eleinte igyekszik ellenállni Abigail mesterkedésének.

Színházi játék: A három színházi rész a következő eseményeket mutatja be:

I. Parris tiszteletes házában. Értesülünk a lányokat is felkavaró éjszakai szeánszról és arról, hogy ördögűző fog érkezni a városba. A felvonás végére meg is érkezik a várt pap.

II. Proctoréknál. Látszik, hogy a házasság még nem heverte ki, hogy a gazda félrelépett Abigail Williams-szel, aki a szeánsznak és az ördögűzési eljárásnak is fontos szereplője. Proctoronét letartóztatják.

III. A bírósági tárgyaláson. Proctoroné nem vall a férje ellen: nem árulja el, hogy megcsalta őt. Proctorot hamis tanúzásért, a feleségét boszorkányság vádjával elítélik.

Formák: A legtöbb foglalkozáson alkalmazott, rendre visszatérő formák: dokumentumok, forró szék, állóképek, naplórészletek, kis csoportos improvizációk, gondolatkövetés.

Tanári szerep: Mary Warren, Abigail Williams, további salemi lakosok.

FOGSÁGBAN – a Kerekasztal színházi nevelési programja (Marczibányi tér, 2006)

Fogságban

Adatok: A 2006/2007-es évadban létrehozott program műsoron van, mindeddig 65 alkalommal ment, 1-2. évfolyamos gyerekek részvételével. Rendező Perényi Balázs. 2007-ben különdíjat kapott a társulat a „kiváló színházi nevelési produkcióért” a Marczibányi téren megrendezett IV. Gyermekszínházi Szemlén.

Téma/történet: Andersen A császár új ruhája című meséje szolgáltatta a foglalkozás kiindulópontját. A történet ott kezdődik, ahol az eredeti mese véget ér – azzal a változtatással, hogy a foglalkozás sztorijában a császár pucérságát „leleplező” kisfiú tetteért börtönbe kerül, ahol találkozik jó néhány sorstársával: szintén börtönbe zárt gyerekekkel (akik a nézők). Itt, a börtönben meséli el nekik saját történetét is. A játékban a gyerekek a hatalom különböző aspektusait tárják fel saját szerepeiken keresztül. Mindvégig az igazságtalanul börtönbe zárt gyerekek szerepét játsszák (még akkor is, ha játékból egyszer-egyszer más szereplők bőrébe bújnak is). Ebből a szerepkörből azonban sokféle hatalmi státuszt próbálhatnak ki: hol ők a kiszolgáltatottak, hol nekik válik valaki alárendeltté. Míg végül a börtönből kiszökve ott állnak szemtől szemben a császárral.

Fókusz: Hogyan vélekedünk a hatalomról? Hogyan élünk a hatalommal és mit teszünk, ha valaki velünk szemben hatalmaskodik?

Keret: Az igazságtalanul börtönbe zárt, majd onnan kiszabaduló gyerekek szerepében vizsgáljuk a történetet.

Színházi játék: A kontextusépítés során látunk néhány jelenetet a világról, melyben játszódik a történet, majd a börtönben megelevenedik a kisfiú története (ahogyan a takácsok becsapták az egész udvart), később külső szereplők (kincstárnok, főbíró, örök), akik újabb információkkal lendítik tovább a történetet.

Formák: Egész csoportos improvizáció; fontos a foglalkozás során, hogy a színház és a drámajáték nagyon kevésbé – a gyerekek számára szinte észrevétlenül – válik szét.

Tanári szerep: Végig börtönbe zárt gyerekek, alkalmilag (jelmezzel elválasztva) kívülről érkező szereplők: örök, dajka, kincstárnok, főbíró, szolgál, császár.

A fentiekben nem részletezett, de több alkalommal játszott programok, többtanáros drámaóráink közül sorolunk néhányat:

Szigetes játék („Életmódjáték”, „túlélő program” egy szigeten, 3-4. osztályosoknak. Csak olyan osztályoknak játszotta a társulat, akik látták a Fehérlófiát, és szerettek volna még ugyanabban a tanévben egy másik foglalkozáson is részt venni nálunk.)

Színházalapító program (Játszószínházi sorozat: fiatalok lehetőséget kapnak egy nekik és róluk szóló színház létrehozására. Milyen legyen az? Az épülettől a programig...)

Lear király (Nem azonos az Edmund és Edgar című, már említett foglalkozással: ez a feldolgozó program olyan osztályoknak készült, akik látták a Kerekasztal Lear király című előadását.)

Mystery (Játszószínházi sorozat – titokzatos esetekkel.)

Az alábbi Kerekasztal-foglalkozások leírása a zárójelben megadott kiadványokban megtalálható:

Színház a játékban, játék a színházban (Drámapedagógiai Magazin 9. sz.)

Lovagszerелеm (Drámapedagógiai Magazin 12. sz.)

A fekete koporsó (Drámapedagógiai Magazin 12. sz.)

A maffia fia (Drámapedagógiai Magazin 12. sz.)

VIDRA (Drámapedagógiai Magazin 12. sz.)

Heg(y)ek (A dráma tanítása 5-10.)

Magyarok (A dráma tanítása 3-4.)

Hátra arc (Drámafoglalkozások gyerekeknek, fiataloknak)

Te vagy a barátom? (A dráma tanítása 5-10.)

Brassó városa (A dráma tanítása 5-10.)

Szappanopera (A dráma tanítása 5-10.)